

*Марченко Карина Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Дорошук Ніна Олександрівна,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ПОКАРАНЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ ТА САЛІЧНОЮ ПРАВДОЮ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

На сьогоднішній день порівняльний аналіз правових систем різних епох і культур є надзвичайно актуальним для розвитку сучасних гуманітарних наук. З моменту виникнення державності право стало невід'ємною складовою суспільного життя, призначеною для регулювання взаємовідносин між людьми. Спершу воно існувало у вигляді звичаїв і традицій, без письмової фіксації. Однак з часом почали з'являтися перші писемні правові акти. Дослідження систем покарань, зафіксованих у таких фундаментальних правових актах, як «Руська правда» і «Салічна правда» може дозволити зрозуміти еволюцію правових систем, з'ясувати спільні та відмінні риси правових систем, а також визначити вплив на подальший розвиток права.

По-перше, що доцільно розглянути – сутність збірника давньоруських законів «Руська правда», що мав казуїстичний характер. Він був укладений у XI–XII століттях у Києві на основі звичаєвого права, мав значний вплив на правові документи Литовського князівства та гетьманської доби в українській історії. Хоча суспільна верхівка користувалася певними привілеями, закон захищав усіх вільних людей. Основною метою «Руської правди» було забезпечити право на життя, здоров'я та майно, а також створити юридичні підстави для справедливого судового рішення [1, с. 193].

Загалом у «Руській правді» поняття «покарання» не визначено чітко, натомість використовуються терміни, такі як «помста» і «вира». Міра покарання встановлювалася залежно від важливості та вартості порушеного права. Наприклад, за крадіжку міра покарання залежала від того, що саме було викрадено: кінь, віл, вівця, свиня, качка, гусак, журавель, лебідь, тощо. З особистих характеристик розглядали лише соціальний стан потерпілого, але тільки у випадках посягання на життя. У таких випадках «Руська Правда» розрізняла чотири соціальні стани: невольних, напіввольних, вільних людей і княжих мужів. Найвищий штраф призначався за вбивство княжого мужа, середній – за вбивство вільної людини, і найменший – за вбивство холопа чи челяді. Таким чином, покарання диференціювалося залежно від об'єкта і предмета злочину, характеру, способу вчинення злочину та соціального статусу потерпілого [2, с. 1014].

У Руській державі смертна кара, ймовірно, була прерогативою князя і застосовувалася лише в надзвичайних обставинах, ґрунтуючись на біблійних настановах. Це підтверджується літописом про поради єпископів князю Володимирі щодо страти розбійників. Він розглядав смертну кару як гріх і злочин. Після рекомендацій єпископів, заснованих на Кормчій книзі, Володимир почав застосовувати страту у виняткових випадках, як, наприклад, у 1227 році в Новгороді, де спалили чотирьох осіб, звинувачених у чаклунстві. Багато істориків вважають, що Володимир Великий намагався впровадити смертну кару за злочини, але населення не підтримало цю ініціативу через її суперечність звичаєвому праву. Великий князь київський Володимир Мономах виступав проти смертної кари, вважаючи її руйнівною для «християнської душі», закликаючи: «Не вбивайте ні правого, ні винного» [3, с. 12].

Одними з найсуворіших покарань вважався «потік і розграбування» – це вид покарання, що існував у східних слов'ян за часів общинного ладу. Він полягав у конфіскації всього майна винного для відшкодування завданих ним збитків, та вигнанні його з общини. За Правдою Ярослава – першою частиною короткої редакції «Руської правди», потерпілим дозволялося мстити винуватцю, а тому міра покарання відповідала тяжкості злочину згідно з принципом таліону – рівноцінної відплати. Винуватця могли вбити, скалічити або застосувати інші заходи, які задовольняли потерпілу сторону. Наприклад, у першій статті зазначено: «Якщо чоловік уб'є чоловіка, то мстить брат за брата, син за батька або батько за сина, чи інший родич; якщо немає когось, хто міг би помститися, то за вбитого призначається 40 гривен... Якщо вбитий був русин, гридень, купець, ябетник, мечник або ізгой, також належить 40 гривен за нього» [4, с. 72]. Сини Ярослава Мудрого відмінили кровну помсту, встановивши штраф як основну міру покарання.

Наступним етапом доцільно розглянути сутність «Салічної правди». «Салічна правда» є визначною правовою пам'яткою ранньофеодального суспільства салічних франків, створеною на межі V-VI століть після того, як франки завоювали римську провінцію Галлію та прийняли християнство. У цьому документі було письмово закріплено перелік правових звичаїв, які регулювали суспільний лад перехідного від родового до класового суспільства. Для «Салічної правди» як і для «Руської правди» характерною є відсутність загальних абстрактних понять щодо злочинів і покарань. Характерними рисами обох джерел права є казуїстичний характер, тобто вони містили конкретні приклади правопорушень і відповідні для кожного з них покарання. Тож положення «Салічної правди» і «Руської правди» не мають характеру загальних правових норм, а являють собою перелік конкретних злочинів і відповідних покарань, переважно у формі різних грошових штрафів [5, с. 90].

У «Салічній правді» основна увага приділялася крадіжкам свиней, коней, собак, рабів, підпалу, пошкодженню огорож, нападам і пограбуванням. За вбивство і тілесні ушкодження встановлювалися суворі покарання у вигляді великих штрафів. Покарання також залежало від соціального та правового статусу правопорушника. Наприклад, за відірваний ніс вільного франка стягували стільки ж, скільки за життя літа. Водночас у «Салічній правді» не було

згадано смертної кари – вона з’явилася лише у «Саксонському зерцалі» (початок IX століття). Одним із найважчих і найбільш принизливих покарань, передбачених «Салічною правдою», було вигнання з громади, що означало втрату права на користування общинними землями, а фактично — позбавлення права на життя [6].

Спільними рисами в «Руській правді» та «Салічній правді» є акцент на грошових компенсаціях за вчинені злочини. Як «Руська правда», так і «Салічна правда» передбачали систему штрафів, які стягувалися за різні види правопорушень; у випадку вчинення злочину проти особи, покарання в обох збірниках залежали від соціального статусу потерпілого. Також спільною рисою є казуїстичність, тобто у цих правових документах відсутні загальні поняття правопорушень і покарань, натомість обидві правові системи фіксують конкретні випадки злочинів та призначають покарання залежно від обставин правопорушення.

Стосовно розбіжностей, то «Салічна правда» передбачала можливість смертної кари, якщо злочинець не міг сплатити штраф, а також тілесних покарань, якщо злочин вчинив раб. У «Салічній правді» міра покарання залежала не лише від соціального статусу потерпілого, але і від його віку.

Отже, базуючись на вище зазначеній інформації, можна підсумувати, що обидва правові збірники «Руська правда» та «Салічна правда», відображали юридичні традиції своїх суспільств і забезпечували регулювання соціальних відносин. Хоча між ними багато спільного, зокрема акцент на грошових компенсаціях, відмінності в покараннях відображають різні культурні та соціальні реалії Руської держави та Франкської. «Руська правда» демонструє більш гуманний підхід до правосуддя через уникання тілесних покарань, тоді як «Салічна правда» вирізняється жорсткішими санкціями, особливо щодо нижчих класів суспільства.

Список використаних джерел

1. Осташова В.О., Костюк А.В. Порівняльно-правовий аналіз відповідальності за майнові злочини за Руською правдою та Салічною правдою. *Правове відновлення України як потужної європейської держави через призму міжнародного досвіду: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції.* 2024. С. 193–196. URL: https://files.duit.edu.ua/uploads/%D0%A1%D0%B0%D0%B9%D1%82/3_%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90/conferences/international-scientific-and-practical-conferences/international-restoration-05-04-2024.pdf#page=194

2. Деркачова Н.О. Поняття «покарання» за часів Київської Русі в працях Михайла Флегонтовича Владимирського-Буданова. *The 12th International scientific and practical conference “Modern research in world science” (February 26-28, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2023. 1161 p. 2023.* С. 1012–1016. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-26-28.02.2023.pdf>

3. Паньонко І., Коваль В. Сутність та система покарань у Київській Русі за Руською Правдою. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».*

Серія: Юридичні науки. 2017. № 876 (15). С. 10–17. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sutnist-ta-sistema-pokaran-u-kiyivskiy-rusi-zaruskoyu-pravdoyu/viewer>

4. Захарченко П. П. Історія держави і права України. Підручник Київ: Атіка, 2005. 367 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001080>

5. Липитчук О. Історико-правовий огляд джерел права середньовічних франків. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2024. № 35. С. 87–94. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1922/1944>

6. Анатольєва О. І., Дорошук Н. О., Мультимедійний навчальний посібник «Історія держави та права зарубіжних країн» Тема 3. Ранньофеодальна держава і право. 2016 URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/idpzk/avtory.html>

7. Осташова В. О., Довга В. С. Порівняльно-правовий аналіз відповідальності за вбивство за Салічною правдою та Руською правдою. *Актуальні проблеми приватного та публічного права*. 2024. С. 259–261. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/14fa65fa-10b8-4f49-a4e3-ee40ab3d5992/content#page=259>

Муляр Владислав Віталійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юшкевич Олена Геннадіївна,

доцент кафедри теорії та історії держави та права

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ МАРОДЕРСТВУ ТА ІНШИМ ЗЛОЧИНАМ

Зростання рівня злочинності під час кризових ситуацій: У періоди суспільних потрясінь, таких як масова евакуація населення або порушення нормального функціонування інфраструктури, зростає ризик мародерства, крадіжок, розбоїв та інших злочинів. Це зумовлено дезорганізацією суспільства, відсутністю постійного нагляду за майном та тимчасовим ослабленням правопорядку [1].

Особливості роботи поліції в умовах підвищеної загрози мародерства: Основна функція поліції залишається незмінною – забезпечення правопорядку та захист громадян. Проте у ситуаціях, коли відбувається масове переміщення людей або тимчасове залишення житла, поліція повинна адаптувати свою діяльність до нових викликів. Одним із пріоритетних завдань стає запобігання